

МИНАЛО

БЪЛГАРО-МАКЕДОНСКО НАУЧНО СПИСАНИЕ

Редакторъ

† Г. Д. БАЛАСЧЕВЪ

(Подъ редакция на П. Делирадевъ)

2753

ПЕЧАТНИЦА П. ГЛУШКОВЪ — СОФИЯ

1942

СЪДЪРЖАНИЕ

	Стр.
1. П. Делирадевъ — Георги Баласчевъ, Историкъ—археологъ	11
2. Г. Баласчевъ — Градъ Дръстъръ (Силистра)	16
3. Г. Баласчевъ — Новооткритъ паметникъ отъ времето на Бориса I — 866 година	24
4. Г. Баласчевъ — Какъ се появила Българската държава въ Македо- ния презъ X вѣкъ	26
5. Г. Баласчевъ — Кремиковскиятъ манастиръ „Св. Георги“ и древнитѣ му християнски останки	29
6. Г. Баласчевъ — Една историческа книга за България подъ тур- ското иго	39
7. Г. Д. Баласчевъ — Архивата на гр. Котелъ	45
8. Г. Д. Баласчевъ — Старотракийското с. Сестримо	48
9. Г. Д. Баласчевъ — Римски подземенъ ходникъ при Траяновитѣ врата	52
10. Г. Баласчевъ — Всрѣдъ развалинитѣ на римското и старобългарско градище Мѳрня (Серсѣмъ-кале)	55
11. Г. Д. Баласчевъ — Момина баня	60
12. G. D. Balastchev — Momina bania (bain de la vierge) dans le „Solou dervent“ (passage d'eau) dans l'antiquité	63
13. G. D. Balastchev — L'emplacement de l'ancienne citadelle romano- bulgare „Moria“, assiégée par Basile II, le Tueur de Bulgares	66
14. Г. Баласчевъ — Бележка върху пренасянето мощитѣ на св. Кракъ въ София	70
15. Г. Д. Баласчевъ — По въпроса за Мадарския конникъ	72
16. Г. Д. Баласчевъ — Античната баня между с. с. Горно и Долно Васи- лица въ Водения проходъ (Сулу-дервентъ)	75
17. Г. Д. Баласчевъ — Предизвиканъ отговоръ	79
18. Г. Д. Баласчевъ — Новонайдениятъ надписъ отъ храма Св. Кракъ въ София	88
19. Научнитѣ трудове на Георги Баласчевъ	91
20. Конгресътъ на византологитѣ въ Атина	97
21. Малки бележки	98

Г. Баласчевъ

Какъ се появила Българската държава въ Македония презъ X вѣкъ¹

Земитъ на Българската държава въ Балканския полуостровъ презъ времето на Аспаруха, увеличени презъ владичеството на Крума съ присъединяването на аварската територия (Моравско съ Бѣлградъ и Сръмъ), както и придобититѣ земи въ Македония, Епиръ и Арбанашката земя при Бориса I подъ име „Словѣния“, споредъ писателитѣ Хинкмаръ и Дуклянския пресвитеръ, се подраздѣляли на десетъ *комитати* или окръжия въ голѣми размѣри. Сжествуването на комитатския институтъ къмъ втората половина IX и X вѣкъ въ България се установява и отъ старобългарския пограниченъ камененъ надписъ, намѣренъ при Наринкьой около гр. Солунъ, и отъ византийскитѣ лѣтописци, а сжщо тѣй и отъ легендарнитѣ сказаня — житиетата, въ които се говори за онѣзи времена. Начело на комитатитѣ стояли „комити“ или князе (*principes*), т. е. външни велики боляри, които заедно съ вътрешнитѣ, съставлявали висшия държавенъ съветъ. Комитатскиятъ институтъ продължилъ своя животъ и презъ царуването на Петра. Обаче, следъ смъртъта на последния въ 969 г., преди да пристигне отъ Цариградъ Борисъ II и преди окупацията на североизточната часть на България отъ руския князь езичника Светославъ, въ 968—971, въ западнитѣ и южни комитати на Българското царство, които останали почти незастъгнати отъ византийския императоръ Ив. Цимиски, избухнало сериозно възстание, начело на което били застанали четирма синове на единъ български могъщъ боляринъ съ високия санъ „комитъ“, който споредъ най-стария славянски надписъ отъ 993 год., намѣренъ въ село Германъ (Прѣспанско) и споредъ виенския реписъ на Скилицовия лѣтописъ, се наричалъ Никола, а майка имъ — Рипсимия.²

¹ Настоящата статья представлява извлечение отъ една книжка, която скоро ще излъзе отъ печатъ подъ заглавие: „Историко-археологико-етнологически излетъ изъ Дупнишко“, написана вследствие направенитѣ ми научни посещения и изследвания изъ разни мѣста въ Дупнишко и специално въ красивата котловина Размѣтаница, където предполагаме, че и презъ времето на царь Самуила тамъ ставало плаването на златоноснитѣ пѣсъци при с. Палатово. Въ котловинката Размѣтаница, както е известно, се извършило и убийството на Аарона съ цѣлото му домашние отъ Самуила, който подиръ това станалъ едновластенъ владѣтель на *западно-българското царство* въ Македонскитѣ земи.

² Проф. В. Златарски въ книгата си: „Историята на българитѣ, 1918 год. (на нѣмски) на стр. 67 поставя невѣрно възстанието презъ 963 год. и то подъ ржководството на самия имъ баща Никола; както по-преди се приемаше отъ пок.

Като Комитъ великиятъ боляринъ Никола изглежда, че е управлявалъ силното и войнствено славянско племе въ Западна Македония, известно подъ името бързаци, навърно съ съдалище крепостта Прѣспа или пъкъ *Мокра*, която лежала 6—8 километра южно отъ Охридското езеро, разположена върху единъ отсѣченъ конусообразенъ хълмъ, недалечъ отъ селото *Пискупице*, съдалище на по-късния *Горо-Мокренски* епископъ.

Чегирмата комитски братя или комитопули, именно: Давидъ, Мойсей, Аронъ и Самуилъ, всички съ библейски имена, поради скорошното официално покръстване на българитъ (866 г.) успѣли тогава да отцѣпятъ западнитъ и южни комитати отъ източнитъ на цѣлокупното Българско царство, които вече сж били подпаднали подъ византийското неприятелско господство. Тъ, като взели въ рѣцетъ си властята, се обявили за независими владѣтели и раздѣлили по между си обширнитъ земи. *Този е пкътя, по който е вървѣло създавачето на така нареченото Западно българско царство въ Македонскитъ земи, начело съ четирима владѣтели.* Така че, вмѣсто предишното монархично управление съ комитати, се появила тетрархия или четверовластие, безъ да се знае точно дали братята се величаели съ високото прозвище *царь*³.

Най-голъмиятъ братъ отъ комитопулитъ Давидъ, като първороденъ, ще да е получилъ бащинитъ наследни владения съ крепоститъ: Охридъ, Прѣспа, Мокра, Дѣволъ, голъмия и малкия⁴,

М. Дриновъ и К. Иречекъ. Обаче последниятъ, следъ щателенъ прегледъ на историческиятъ извѣстия по този въпрос, още презъ 1899 год. измѣни тоя си възгледъ (вж. Archiv fur slav. Philol. Bd. 21, стр. 348). Подиръ него д-ръ Б. Прокичъ въ статията си: „Постанакъ једне словенске царевине“, обнародвана въ Глас Срп. Кр. Акад. кн. LXXVI разви тенденциозно теорията за отдѣлянето на Западното Българско царство отъ Източното, поради което трѣбва внимателно да се ползуваме отъ тази му статия.

³ Проф. В. Златарски въ споменатата по-горе книга, въпрѣки ясното свидетелство на историчитъ, че господството върху българитъ, т. е. властята сж я заели четиримата братя, обявява башата Никола за ржководител на възстанieto и го титулира царъ на българитъ. В. Златарски даже и славянското племе *бързаци* поставя въ Северна Македония, вмѣсто въ Югозападната ѳ часть, кждето по-късно се вършели най-главнитъ събития. Ние любознательствуваме да знаемъ, какви исторически документи и сериозни съображения ще наведе г. проф. Златарски за потвърждение на гореизложенитъ му твърдения!

⁴ Страхното име на крепостта, която отъ славянскитъ писатели се нарича *Дѣволъ*, чнето тракоилирийско име е било *Диволя*, а у византийскитъ *Деаволъ*, е било поставено въ връзка съ Деамполъ или Деапозъ. (Подобно име на градъ имало и въ Тракия, именно: *Диамполъ* — сега Ямболъ, наричанъ и Диосполъ, по името на бога Зевса. *Деа* на тракийски значело богъ). Славянитъ отъ тази мѣстность въ сегашна Албания превели отдавна грозното име Дѣволъ съ *Божиградъ*, който и до днесъ сжществува съ сжщото име югоизточно отъ гр. Корча по първичното горно течение на р. Дѣволъ, която се влива въ езерото Маликъ. До *Божиградъ* въ сжщата мжчностожна долина се намира и село *Зелениградъ*, който ще да е представлявалъ малкия Дѣволъ. И до днесъ цѣлата мѣстность по течението на горния Дѣволъ, която извира отъ планината *Морава*, се нарича Дѣволъ. Кратки сведения за Божиградъ ни дава гръцкия полковникъ Н. Схима въ книгата си: Пътни бележки по Македония, Епиръ и пр. 1886 г. на стр. 217; а на български — Хр. Силянновъ въ книгата „Отъ Витоша до Грамосъ“ стр. 113—214. проф. В. Златарски въ студията си „Де се намиралъ гр. Деволя“,

Костуръ, Битоля, Прил-апа, Кичава, Дебъръ и пр. Но той следъ кратковременно царуване, както е известно, билъ убитъ между Костуръ и Прѣспа отъ скитници власи въ мѣстността „При кра-сивитѣ джбрави“.

Вториятъ братъ Мойсей ще да е управлявалъ югоизточната частъ на царството съ крепоститѣ: Мъгленъ, Воденъ, Сетина, кждето имало и царски палати, Просѣкъ, Струмица, Шипъ, Радовище и пр. Обаче и той наскоро падналъ убитъ при обсадата на силната източноримска крепостъ Сересъ, отъ камъкъ, хвърленъ отъ стената на града. Третиятъ пъкъ братъ Ааронъ ще да е господарувалъ въ североизточната частъ на държавата, кждето сж се издигали крепоститѣ: Срѣдецъ, Велбждъ, Са-пара — Германия, Стобъ, Перникъ, Звене-апа (или Звънецъ—Трънско), Мороздвизъ и пр. И Царичино, което се намирало въ прекрасната котловинка Размѣтаница около 8—10 километра западно отъ по-късния гр. Дупница. Тукъ, споредъ византийскитѣ лѣтописци Скилица-Кедринъ, които описали слазната борба за животъ и смъртъ на царъ Самуила съ императора Василия II Българоубиецъ, билъ убитъ Ааронъ, било за туй, както се казва, че съчувствувалъ на роментѣ (византийцитѣ) или за това, че искалъ да присвои за себе си властѣта отъ брата си, съ цѣлото му домочадие на 14 юлий месецъ въ мѣстността Размѣтаница. Четвъртиятъ и най-малъкъ братъ, енергичниятъ Самуилъ, прекорванъ Мокрянинъ (отъ Ана Комнена) може би за туй, че се родилъ въ крепостѣта Мокра, или че тамъ се намирали бащинитѣ владения, ще да е управлявалъ севернитѣ области на царството съ крепоститѣ Скопие, Велесъ, Хгеатово, Призренъ, Липлянъ, Рашъ, Нишъ, Видинъ, Браничава, Бѣлградъ, Срѣмъ и пр. Но поради ранната смъртъ на братята, скоро изчезнало четверовластие то на държавата и вмѣсто него се появило едновластие, подъ мощната ржка на царъ Самуила „и става монархъ на всея България Самуилъ“, пишатъ Скилица-Кедринъ.

в. „Независима Македония“, год. I, бр. 12 отъ 23 юний 1923 г.

обнародвана въ Известия на Истор. Друж. кн. V, твърди, че Деволъ трѣбва да се намиралъ въ Елбасанско, въпрѣки яснитѣ свидетелства на византийскитѣ писатели, че тая крепостъ лежала между Костуръ и Прѣспа.